

Кеше хокукларының гомуни декларациясе

Берләшкән Милләтләр Оешмасының Генераль Ассамблеясе 1948 елның 10 декабрендә 48 тавыш белән кабул итте. Анда ситез кеше бер якка да тавыш бирмәде.

Преамбула

Кешелек гаиләсенә бөтен әгъзаларына хас булган тигез һәм аерылгысыз хокукларны һәм кеше дәрәжәсен тануның гаделлек һәм гомуни тынычлыкның нигезе икәнен истә тотып,

кеше хокукларына кимсетеп һәм жирәнәп каруның вәхшилеккә китерүен, кешелек намусын уятуын, кешеләрнең үз карашларына һәм сүз ирегәнә ия булган, куркудан, мохтажлыктан азат булган тормыш тозуның кешеләрнең боск омтылышы икәнен игълан итүне истә тотып,

жәберләүгә һәм изслүгә каршы соңгы чара итен кеше баш күтәргәгә межбүр булмасын өчен аның хокукларын закон коче белән саклау зарурлыгын истә тотып,

Кешенә төп хокукларына, шәхеснең абруена һәм кыйммәтенә, хатын кызларның һәм ирләрнең тигез хокуклылыгына, Берләшкән Милләтләр халыклары үзләренең ышанычын Уставта раславын һәм тагын да зуррак иреккә ирешеп, ижтумагый үсешкә, тормыш шартларын яхшыртуга ярдәм итәргә ниятләвен истә тотып,

Берләшкән Милләтләр Оешмасы әгъзасы булган дәүләтләрнең кеше хокукларын, төп ирекләрне уртак хөрмәт итүдә һәм саклауда булышлык күрсәтүне үз бурычлары итеп алуларын истә тотып,

әлеге хокукларны һәм ирекләрне анлау бу йөкләмәләрне тулысынча үтәүдә бик зур әһәмияткә ия булуын истә тотып,

Генераль Ассамблея

әлеге Кеше хокукларының гомуни декларациясен бөтен дәүләтләр һәм халыклар үтәргә омтылырга тиешле бурыч сыйфатында игълан итә. Бу Декларацияне һәрвакыт күз алдында тотып, жәмгыятьнең һәр әгъзасы, һәр кеше аң-белем тарату, белем алу юлы белән бу хокукларны һәм ирекләрне хөрмәт итәргә тиеш, бу хокуклар һәм ирекләр Оешма әгъзасы булган дәүләтләр халкы һәм алар юрисдикцияснә керә торган территорияләрдәге халыклар арасында танылып тормышка ашырылырга тиеш.

1 статья.

Барлык кешеләр дә азат һәм үз абруйлары һәм хокуклары ягыннан тиң булып туалар. Аларга акыл һәм вөждән бирелгән һәм бер-берсенә карата туганарча [туганнарча] мөнәсәбәттә булырга тиешләр.

2 статья.

Һәр кеше үзенең милли яисә ижтимагый чыгышына, мөлкәтенә, нинди катлаудан булуына, расасына, тән төсенә, женесенә, теленә, диненә, сәяси яисә башка инануларына карамастан, бернинди аермасыз, Декларациядә игъдан ителгән барлык хокукларга, бөтен ирекләргә ия булырга тиеш.

Моннан тыш, кешенең торган жиренең мөстәкыйль яисә үзидарәсез, берәр ил карамагында булуына яисә мөстәкыйльлегә башка берәр торле чикләнүснә карамастан, иленең сәяси, халыкара, хокукый хәленә карамастан, ана бернинди дә аерымлау үткәрелергә [үткәреләргә] тиеш түгел.

3 статья.

Һәр кешенең тормышка, иреккә һәм шәхси кагылгысызлыкка хокукы бар.

4 статья.

Бер кеше дә коллыкта яисә ирексез хәлдә тотылырга тиеш түгел; коллыкның һәм коллар сатуның бөтен торләрс тысла.

5 статья.

Беркем дә газәпланырга, яусыз, кешелексез яисә аның дәрәжәсен төшерә торган мөнәсәбәткә дучар ителергә һәм жәзага тартылырга тиеш түгел.

6 статья.

Һәр кешенең, ул кайда гына булса да, үзенең хокук иясе икәнән танударын таләп итәргә хақы бар.

7 статья.

Закон алдында бөтен кешеләр лә тиң, бернинди аерымланусыз һәркемнен закон белән тигез якланырга хокукы бар. Барлык кешеләрнең дә бу Декларацияне бозучы нинди дә булса хокуклардан мәхрүм ителүдәнм шундын хокуклардан мәхрүм итүгә котыртудан тигез якланырга хокуклары бар.

8 статья.

Конституция яки закон биргән тон хокуклардан мәхрүм ителгән очракта, һәр кешенең ул хокукларын компетентлы милли судлар аша кире кайтарылып бирелүен таләп итәргә хокукы бар.

9 статья.

Беркем дә нигезсез рәвештә кулга алынуга, тоткарлануга, куылуга дучар ителергә тиеш түгел.

10 статья.

Һәр кешенең үз хокукларын һәм бурычларын билгеләр очен һәм аны җинаять җаваплылыгына тартуның нигезле булуын ачыклар очен, туды титезлелек нигезендә үз эшенең ачык рәвештә, мөстәкыйль, гадел һәм бәйсез суд аша каралуын таләп итәргә хокукы бар.

11 статья.

Җинаять кылуда гаепләнүче [п..п ?] һәр кеше, аның гаебе ачык суд тикшерүе нәтижәсендә законлы рәвештә расланганчы гаепсез дип сапалырга хақы бар. Аңа суд тикшерүе вакытында яклану өчен бөтен шартлар тудырлырга тиеш.

Берәр эш эшлэгән өчен, яки эшләмәгән өчен гаепләнү, ул эшләрне кылу вакытында милли законнар алдында яки халыкара хокук алдында җиниять итеп саналмаса, алар өсен бер кеше дә җавапка тартыда алмый. Беркемгә дә җинаять эшлэгән өчен тиешле җәзалан да катырак җәза бирелергә тиеш түгел.

12 статья.

Бер кеше дә шәхси һәм гаилә тормышына, торақ иминлегенә кагылуга, язышу, хәбәрләнү серенә, абруена һәм намусына нигезсез катияшуга дучар ителергә тиеш түгел. Шундый кысулардан, яисә дучар ителүләрдән һәр кешенең закон белән якланырга хокукы бар.

13 статья.

Һәр кешенең һәр дәүләт чикләре өчендә иреклә күченең йорергә һәм үзепә тору урыны сайларга хокукы бар.

Һәр кешенең теләсә кайсы илне, яисә үз илен ташлап китәргә һәм үз иленә кире әйләнәп кайтырга хокукы бар.

14 статья.

Һәр кешенең җәберләнүдән башка илләрдә сыену урыны эзләргә һәм ул урыннан файдаланырга хақы бар.

Сәясәт белән бәйлә булмаган җинаять кылган очракта яисе Берләшкән Милләтләр Оешмасының принцибына, максатына каршы килә торган җинаять кылса, кеше бу хокуктан файдалана алмый.

15 статья.

Һәр кешенең гражданлыкка хокукы бар.

Берәү дә ирекседән үз гражданлыгыннан яисә гражданлыгын үзгәртү хокукыннан мәхрүм ителергә тиеш түгел.

16 статья.

Яше җитеп балигъ булган ирләренә һәм хатын-кызларның, милләтенә, диненә яисә расанына карамастан, беринди чикләүләрсез, өйләнешүгә һәм тайлә корырга хокуклары бар. Алар өйләнешкәндә дә, бергә торганда да, аерылышу вакытында да бер үк төрле хокуклардан файдаланалар.

Өйләнешүчсләрнең язылышуы ике якның да ирекле һәм тулы ризалыгы булганда гына тормышка ашырыла.

Гаилә җәмгыятьнең табигый һәм төп күзәнәге булып тора, анын җәмгыять һәм дәүләт ягыннан якланырга хокукы бар.

17 статья.

Һәр кеше үзе гелә дә, башка кешеләр белән бергәләп тә, малмөлкәткә ия булу хокукына ия.

Беркем дә үз мөлкәтеннән нигезсез мәхрүм ителергә тиеш түгел.

18 статья.

Һәр кешенең фикер, вөждан һәм дин ирегәнә хокукы бар; бу хокук Аллага табынуы, йола куша торган дини тәртипләргә үгәүне эченә ала, һәр кешенең бер үзе генә яисә башкалар белән бергәләп аерым рәвештә яки ачыктан-ачык үз карашларын, үз динен алыштырырга аки тотарга хокукы бар.

19 статья.

Һәр кешенең ирекле фикер йөртергә һәм карашларын ирекле рәвештә әйтергә хокукы бар; бу хокукка үз карашларында урекле булу, үзенә кирәкле мәгълүматны һеи идеяләрне эзләү, табып алу, төрле юллар белән дәүләт чикләренә бәйсез рәвештә тараты да керә.

20 статья.

Һәр кеше тыныч рәвештә җыелышлар һәм ассоциацияләр ирегәнә хокуклы.

Берәү дә нинди дә булса ассоциациягә керергә мәҗбүр ителә алмый.

21 статья.

Һәр кешенең турыдан-туры яисә ирекле сайланган вәкилләр аша үз иле белән идарә итәргә хокукы бар.

Һәр кешенең үз илендә бертигез рәвештә дәүләт хезмәтенә керү хокукы бар.

Халык ихтияры хөкүмәт хакимлегенәң нигезе былрга тиеш; әлеге ихтияр үзенәң чагылышын үз вакытында үткерелә торган гадел сайлауларда таырга тиеш. Тавыш бирү яшерен, гомуни һәм тигез сайлаулар аша, яисә шуна тиң булган башка формаларда тәмин ителергә тиеш.

22 статья.

Һәр кеше, җәмгыять әгъзасы буларак, социаль тәмин ителүгә һәм дәүләт структурасына һәм табигый байлыкларына каран, халыкара хезмәттәшлек һәм милли тырышылар аша социаль, икътисади һәм мәдәни яктан үз шәхесенәң ипрекле үсеше очен, дәрәҗәсә төшмәслек кирәкле ярдәмгә хокуклы.

23 статья.

Һәр кешенең хезмәткә, эшне ирекле рәвештә сайлап алуға, гадел һәм уңайлы эш шартларына һәм эшсезлектән яклануга хокукы бар.

Һәр кеше, бернинди кимсетелүдәрсез, тигез эш өчен тигез хезмәт хакы алырга хокуклы.

Һәр хезмәт кешесе үзенә һәм гаиләсснә кешегә ласкы көн күрелек гадел һәм канәгатьләнерлек түләү алырга, кирәк очракларда өстәмә рәвештә башка чаралар белән дә социаль тәмин ителергә хокукы.

Һәр кешенең һөнәри берләшмәләр осштырырга һәм үзенәң мәнфагәтләрен яклар өчен һөнәри берләшмәләргә керергә хокукы бар.

24 статья.

Һәр кеше ялга хокуклы һәм эш көнәң тиешле чикләрдә кыскартуны да кертән, ел саси түләүле ял алырга, эштән буш вакытка хокукы бар.

25 статья.

Һәр кеше тормыш дәрәҗәсен тошөрмәслек булган туклануга, киөмтә, торака, медицина ярдәмснә, социаль хезмәт күрсәтелүгә, үзенә һәм гаиләсенә сәламәтлек, мул тормыш тәмин ителүгә хокуклы. Эшсез калган очракта, авырганда, гарипләнгәндә, тол галганда, картайганда һәм башка торле үзенә бәйләнмәгән сәбәпләр белән тормыш итү чараларын югалтканда һәр кешенең тиевлә ярдәм адырга хокукы бар.

Ана булу һәм сабыйлык аерым тәрбиягә һәм ярдәмгә хокук бирә. Никахлы һәм никахтан тыш туган барлык балалар бердәй социаль якланганлыкка ия.

26 статья.

Һәр кеше белем алырга хокуклы. Бигрәк тә башлангыч һәм гомуни белем алу бушлай булырга тиеш. Башлангыч белем алу мәҗбүри булырга тиеш. Техник һәм профессиональ белем алу һәркем очен мөмкин булырга тиеш, югары белем алу һәркемнәң сәләтенә карап булырга тиеш.

Белем алу, кеше шәхесенәң үсешенә, кеше хокукларына һәм тон ирекләргә хөрмәтне арттыруга юнәлдерелгән булырга тиеш. Белем алу расалар, дини осшмалар һәм халыклар арасында дуслыкка, килешүчәнлектә, сабырлыкка булышырга. Берләшкән Милләтләр Оешмасына тынычлыкны саклауда ярдәм итәргә тиеш.

Ата-аналар үзләренәң кечкенә балаларына белем алуның төрән сайлауда остенлекле хокукка ия.

27 статья.

Һәр кеше җәмгыятенәң мәдәни тормышында ирелке катнашырга, сынды сәнгәтәтән ләззәт алырга, фәннәң үсешендә катнашырга, фән биргән байлыклардан файдаланырга хокуклы.

Һәр кеше, автор буларак, фәнни, әдәби, сынлы сәнгәтә олкәсендәге хезмәтә нәтиҗәләрен, үзенәң әхлакый

Һәм матди ихтыяжларын якларга хокуклы.

28 статья.

Һәр кеше бу Декларациядә язылган хокуklarны һәм ирекләрне тулысынча тормышка ашырга торган халыкара һәм социаль, тәртипкә хокуклы.

29 статья.

Һәр кеше җәмгыять алдында, үз шәхесе ирекле һәм тулы үсешкә ирешкән җәмгыять алдында бурычлы.

Үзенең хокуklarын һәм ирекләрен тормышка ашырган чакта, һәр кеше демократик җәмгыятьтәге гомуми мул тормыш, социаль тәртип, гадел әхлак таләпләрен канәгатьләндерә торган хокуklarга һәм ирекләргә тулы хөрмәт тәэмин итә торган законлы чикләүләргә гәпә дучар ителергә момкин.

Бу хокуklarны һәм ирекләрне тормышка ашыру Берләшкән Милләтләр Оешмасы максатларына һәм принципларына каршы килергә тиеш түгел.

30 статья.

Бу Декларациядәге бер нәрсә дә нинди дә булса дәүләткә, бер торкем шәхселәргә яисә аерым кешеләргә бу Декларациядә язылган хокуklarны һәм ирекләрне юкка чыгарырга юл куела дип аңлатылырга тиеш түгел.